

ทักษะการรู้สารสนเทศ (Information literacy)

รู้อย่างเดียวยังไม่พอ...

ต้องนำมาสร้างให้เกิดความรู้ต่อยอดด้วย

อุณา รันไวย์*

อะไร? คือการรู้สารสนเทศ

การรู้สารสนเทศ (Information literacy) คือ ทักษะที่จำเป็นในการค้นหา การเข้าถึง การวิเคราะห์ และการนำสารสนเทศไปใช้ คำๆ นี้ เกิดขึ้นเนื่องจากการหลั่งไหลของสารสนเทศผ่านทางอินเทอร์เน็ตที่ทำให้ผู้ใช้หรือค้นคว้าสารสนเทศ รู้สึกว่าจากสารสนเทศที่ท่วมท้น ทำให้มีความจำเป็นในการที่ผู้ใช้หรือผู้เสพสารสนเทศจำเป็น จะต้องมีการคิดเชิงวิเคราะห์ (critical skills) ทั้งรูปแบบและเนื้อหาของสารสนเทศ เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นความจริง น่าเชื่อถือไว้ใจได้และสามารถนำไปใช้อย่างมีคุณภาพ

ทักษะการรู้สารสนเทศนี้ จำเป็นที่ผู้คนในยุคปัจจุบันต้องมี เพราะการหลั่งไหลของข้อมูลหรือสารสนเทศที่อยู่รายรอบตัว ถ้าสังเกตดูในวันหนึ่งๆ เราจะได้รับข้อมูลข่าวสารเยอะมาก เช่น จากอีเมลจนบางครั้งเปิดดูไม่หมด หรือข่าวสารที่ได้รับเมื่อได้มาแล้วก็ไม่แน่ใจว่าเป็นจริงตามที่เพื่อนส่งมาให้ดูหรือเปล่า ทำให้ยากต่อการตัดสินใจเพราะสารสนเทศเหล่านั้น เป็นสารสนเทศประเภทที่ยังไม่ได้รับการกลั่นกรอง ทักษะการรู้สารสนเทศจึงเปรียบเสมือนทักษะของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ตามคำจำกัดความของ American Library Association (ACRL 2000) การรู้สารสนเทศ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการที่จะรู้ว่าตนถึงจุดที่ต้องการสารสนเทศและสามารถระบุแหล่งสารสนเทศ ประเมินว่าสารสนเทศนั้นดีหรือไม่ดี และสามารถนำสารสนเทศที่ค้นมาได้นั้นไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การรู้สารสนเทศในความหมายนี้จึงได้แก่ การมีทักษะในการทราบที่ตัวเองต้องการสารสนเทศใดจะสืบค้นได้ที่ไหน จะทำการวิเคราะห์อย่างไร และจะนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างไร

แหล่งสารสนเทศรอบตัวเรา

ในปัจจุบันจะพบว่าแหล่งสารสนเทศมากมาย แหล่งสารสนเทศแบบดั้งเดิมได้แก่ ห้องสมุด ศูนย์สารสนเทศ ศูนย์ข้อมูลชุมชน หน่วยงานต่างๆ แหล่งสารสนเทศที่ทันสมัยขึ้นมา ได้แก่ สื่อต่างๆ บุคคลรอบตัวเรา และอินเทอร์เน็ต รวมทั้งสารสนเทศที่ส่งผ่านกันทาง social media ต่างๆ ด้วย

จากแหล่งสารสนเทศที่มีมากมายหลายแหล่ง การวิเคราะห์ที่กลั่นกรองสารสนเทศ จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง เกณฑ์ในการกลั่นกรองที่กำหนดกันทุกๆ ไป อาทิเช่น สารสนเทศนั้นเป็นของแท้ ต้นตำรับหรือไม่ มีความน่าเชื่อถือหรือไม่ ตรงประเด็น

* ผู้อำนวยการ ศูนย์ความรู้ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.)

กับความต้องการที่เราจะนำไปใช้หรือไม่ การวิเคราะห์ถ่วงถ่วงนี้จะทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดสภาวะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องให้ใครมาบอกหรือตัดสินใจให้ผู้รู้สารสนเทศเป็นอย่างดี ในที่สุดก็จะสั่งสมความรู้ที่แน่นไว้กับตัว กลายเป็นผู้รอบรู้ที่มีคลังความรู้อยู่ในสมองตัวเอง

กระบวนการการรู้สารสนเทศ

Society of College, National and University Libraries ได้อธิบายถึงการรู้สารสนเทศ โดยใช้แผนภูมิประกอบ เรียกว่า *แผนภูมิเจ็ดเสาหลักแห่งการรู้สารสนเทศ (Seven Pillars Model for Information Literacy)* ดังภาพประกอบต่อไปนี้

แหล่งที่มา: http://www.sconul.ac.uk/groups/information__literacy/sp/model.html

1. การตระหนักถึงความต้องการด้านสารสนเทศ

นั่นคือสิ่งที่เรารับรู้ว่า เรามีความจำเป็นต้องนำสารสนเทศมาใช้ในการทำงาน การตัดสินใจ หรือการแก้ปัญหาบางอย่าง ยกตัวอย่างง่ายๆ กรณีนักศึกษาได้รับมอบหมายจากอาจารย์ให้ทำรายงานเรื่อง "โลกร้อน" นักศึกษาจึงตระหนักว่าจะต้องหาข้อมูลสารสนเทศเรื่องโลกร้อน เพื่อนำมาใช้ประกอบในการเขียนรายงานส่งอาจารย์

2. จำแนกวิธีการในการค้นหาช่องว่างทางสารสนเทศ

ในการทำรายงานเรื่อง "โลกร้อน" นักศึกษาจะต้องค้นหาช่องว่างทางความรู้ของตน แยกแยะระหว่างสิ่งที่รู้และไม่รู้ สิ่งไหนไม่รู้จำเป็นต้องไปติดตามค้นหาจากแหล่งสารสนเทศอื่นๆ เช่น หนังสือ ตำรา วารสาร เว็บไซต์ สัมภาษณ์บุคคล เป็นต้น

3. สร้างยุทธวิธีในการค้นหาและระบุแหล่งสารสนเทศ

ยุทธวิธีในการค้นหา และระบุแหล่งสารสนเทศนั้นแตกต่างกัน เนื่องจากแหล่งสารสนเทศมีความแตกต่างกัน วิธีการในการค้นหาที่แตกต่างกัน เช่น การค้นหาสารสนเทศจากหนังสือย่อมแตกต่างจากค้นหาจาก Google แน่นอนผู้ที่รู้สารสนเทศจะทราบดีว่าในการระบุแหล่งสารสนเทศที่ต่างกัน การค้นหาย่อมต่างกัน

4. ระบุแหล่งสารสนเทศและเข้าถึง

เมื่อทำการค้นหาและระบุแหล่งสารสนเทศที่ต้องการนำมาใช้ได้แล้ว เราจำเป็นต้องระบุแหล่งสารสนเทศที่จะนำมาใช้ประโยชน์ได้ดีที่สุด สอดคล้องกับงานของเราที่สุด รวมทั้งต้องทราบถึงยุทธวิธีที่จะเข้าถึงแหล่งสารสนเทศนั้น เป็นต้นว่า ผู้ใช้อาจต้องพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) หรือการสืบค้นสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ เช่น จากฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์ search engine วิธีการสืบค้นแบบ Boolean logic ฯลฯ

5. เปรียบเทียบและประเมินสารสนเทศ

แหล่งสารสนเทศที่แตกต่างกัน ก็จะทำให้นำเสนอเนื้อหาสารสนเทศที่แตกต่างกัน เช่น เว็บไซต์เพื่อการบันเทิงก็จะแตกต่างไปจากเว็บไซต์ให้บริการเนื้อหาทางวิชาการในการนำสารสนเทศมาใช้ ผู้ใช้จึงจำเป็นต้องทำการเปรียบเทียบสารสนเทศและประเมินสิ่งที่ดีที่สุด

6. เรียบเรียง ประยุกต์ใช้ และสื่อสาร

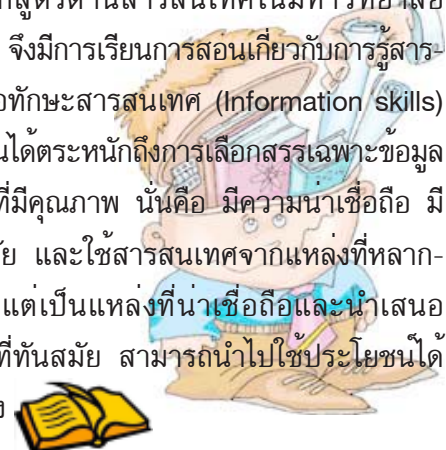
ขั้นตอนนี้ คือการนำข้อมูลหรือสารสนเทศไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ตามที่เรที่ตั้งไว้ เช่น นำสารสนเทศไปใช้เพื่อการทำรายงาน การทำงานวิจัย การทำแผนผัง ไปสเตอร์ต่างๆ ในการนำสารสนเทศไปใช้เป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องทำการสื่อสารสารสนเทศนั้นๆ ออกมาในรูปแบบของงานที่เราต้องการ

ทำ ดังนั้น ในการนำสารสนเทศไปใช้เพื่อการสื่อสารอีกทอดหนึ่ง จึงจำเป็นต้องนำสารสนเทศที่ค้นคว้ามาได้มาทำการเรียบเรียงเขียนขึ้นใหม่ เพื่อสื่อสารให้ผู้อื่นทราบผ่านทางงานของเราเอง ในขั้นตอนนี้เราจำเป็นต้องใช้สารสนเทศ อย่างมีจริยธรรมและถูกกฎหมาย นั่นคือ ไม่ลอกเลียน ไม่ปลอมแปลง ไม่ละเมิดกฎหมายลิขสิทธิ์ มีการอ้างอิงเอกสารอย่างถูกต้อง เป็นต้น

7. สังเคราะห์และสร้าง

ขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการ ซึ่งหมายถึงการนำความรู้และการปฏิบัติจากขั้นตอนที่ 1-7 ไปใช้เพื่อการต่อยอดทางความรู้ โดยทำการสังเคราะห์สารสนเทศที่มีอยู่ และสร้างงานขึ้นมาในมุมมองใหม่ที่แตกต่างไปจากสารสนเทศที่เราไปค้นคว้าหามา อาจเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ โดยอาศัยการประมวลสารสนเทศจากหลายๆ แหล่ง สร้างเป็นทฤษฎีใหม่ขึ้นมากลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าหรือความสำคัญในแวดวงวิชาการหรือในกลุ่มประชาคมที่เกี่ยวข้อง

จะเห็นว่า ทักษะการรู้สารสนเทศไม่เป็นเพียงแต่ความสามารถในการวิเคราะห์ และเลือกหยิบเฉพาะสารสนเทศที่ดีมีคุณภาพมาใช้เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึง การพัฒนาความรู้ให้เกิดขึ้นในตัวคน เป็นความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมเพื่อนำไปใช้ต่อยอดให้กลายเป็นความรู้ใหม่ๆ สร้างสิ่งที่มีคุณค่ายิ่งๆ ขึ้นไป ดังนั้น หลักสูตรด้านสารสนเทศในมหาวิทยาลัยหลายๆ แห่ง จึงมีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศ หรือทักษะสารสนเทศ (Information skills) เพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงการเลือกสรรเฉพาะข้อมูลสารสนเทศที่มีคุณภาพ นั่นคือ มีความน่าเชื่อถือ มีความทันสมัย และใช้สารสนเทศจากแหล่งที่หลากหลาย หากแต่เป็นแหล่งที่น่าเชื่อถือและนำเสนอสารสนเทศที่ทันสมัย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

Association of College and Research Libraries (ACRL). *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*. [online]. 2000. Available at:
<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/informationliteracy competency.cfm>

Information Skills in a Global Society, Undated. *What is Information Literacy?*. [online]. Available at:
<http://infoskills.weebly.com/>

SCONUL. *The Seven Pillars of Information Literacy model*. [online]. 2008. Available at:
http://www.sconul.ac.uk/groups/information_literacy/sp/model.html

Webber, S. *The Seven Headline Skills expanded*. [online]. 2008. Available at:
http://www.sconul.ac.uk/groups/information_literacy/headline_skills.html